

А.В. Мовчанюк, викладач

Уманський національний університет садівництва

ВПЛИВ КОНЦЕНТРАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Досліджено вплив концентрації виробництва у молочному скотарстві у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області на ефективність функціонування галузі у них. Застосований метод ковзного групування, використання якого обумовлено обмеженою кількістю об'єктів дослідження. Встановлено суттєвий вплив на ефективність функціонування молочної галузі у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області у 2014 рр. зростання концентрації виробництва у них, яке супроводжувалося суттєвими організаційними змінами. Так, якщо у господарствах з поголів'ям до 500 корів переважно застосовувалася частково механізована технологія виробництва, то у господарствах з поголів'ям понад 600 голів використовувалася індустріальна технологія виробництва. Натомість частка амортизації у структурі витрат великотоварних господарств виявилася вищою, а ніж у дрібних, що застосовували частково механізовану технологію виробництва молока.

***Ключові слова:** концентрація, молочне скотарство, інтенсифікація, індустріальна технологія, структура витрат*

Постановка проблеми. Кризовий стан вітчизняного молочного скотарства, суттєве скорочення обсягів виробництва молока обумовлює необхідність пошуку шляхів відродження галузі. Вирішення цього завдання не можливо без підвищення економічної зацікавленості товаровиробників у розвитку молочного скотарства, запорукою якої є зростання прибутковості виробництва і збуту продукції. У свою чергу це неможливо без суттєвих зрушень у технології виробництва молока, запорукою якої є підвищення інтенсивності та концентрації виробництва молока.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблем розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах висвітлюються у публікаціях Т.В. Божидарніка, О.І. Гуторова, Л.Ю. Кучер, Н.А. Мазур, В.Я. Месель-Веселяка, М.В. Місюка, В.М. Микитюка, Н.І. Шиян та інших. Вони доводять існування прямого й тісного зв'язку

між концентрацією та ефективністю виробництва молока [1, с. 192; 2, с. 12; 3, с. 40-41; 4]. У їх працях наголошується на необхідності розширення потужностей для виробництва молока на основі великотоварних тваринницьких комплексів. На переконання В.Я. Месель-Веселяка, мінімальні розміри молочнотоварних ферм – 100-150 корів для зони Полісся, 150-200 – для лісостепової зони, раціональні розміри – 400-1000 корів [5, с. 18]. Дослідники вважають за необхідне довести до 2020 р. поголів'я корів на одне підприємство молочної спеціалізації до 600 голів [6, с. 126]. Як зазначає Т.В. Божидарнік, великотоварні господарства мають кращі можливості для забезпечення повноцінного відтворення поголів'я, повнішого використання кормової бази [7, с. 140]. На думку Н.А. Мазур майбутнє за великими підприємствами, спроможними здійснити технологічний прорив [8, с. 196]. Водночас існує чимало питань, пов'язаних з оцінкою впливу концентрації виробництва у молочному скотарстві на ефективність функціонування галузі, що і обумовило нагальну необхідність і актуальність проведеного дослідження.

Головною метою статті є висвітлення результатів дослідження впливу концентрації виробництва у молочному скотарстві у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області на ефективність функціонування галузі у них.

Викладення основного матеріалу дослідження. На першому етапі дослідження було проаналізовано залежність ефективності виробництва молока в окремих господарствах Черкаської області від рівня інтенсивності виробництва у них. Для цього сільськогосподарські підприємства Чорнобаївського та Уманського районів Черкаської області було розподілено на перехресні групи з використанням ковзного групування за рівнем виробничих витрат на одну голову у 2014 р. (табл. 0).

1. Вплив інтенсивності виробництва на ефективності функціонування молочної галузі у сільськогосподарських підприємствах Чорнобаївського і Уманського районів Черкаської області у 2014 р.

Показник	Групи господарств за виробничими витратами на одну корову, тис. грн					Разом (у середньому)
	до 11	від 4 до 15	від 8 до 19	від 12 до 23	понад 16	
Кількість господарств у групі	4	11	18	18	16	28
У розрахунку на одне господарство середньорічне поголів'я корів,	222	275	502	520	651	493

гол.						
площа сільськогосподарських угідь, га	2 267	2 860	3 200	3 310	3 425	3 081
річний надій, т	728	1 140	2 933	3 135	4 550	3 115
Виробничі витрати на 1 корову, тис. грн	8,1	12,1	16,2	17,3	21,6	19,4
Середньорічний надій на одну корову, кг	222,3	274,6	501,9	519,9	651,4	492,6
Виробнича собівартість 1 ц молока, грн	246,7	292,4	277,2	287,2	309,8	306,9
Повна собівартість 1 ц молока, грн	314,7	352,8	326,4	332,2	339,2	340,7
Ціна реалізації 1 ц молока, грн	309,5	347,7	366,1	369,0	381,1	376,2
Прибуток (збиток) на 1 голову, грн	-	-		2		
	140,6	190,7	2 184,1	096,8	2 756,7	2 102,5
Рівень рентабельності, %	-1,7	-1,4	12,1	11,1	12,3	10,4

Джерело: власні розрахунки автора на основі форми статистичної звітності 50-сг по сільськогосподарських підприємствах Черкаської області за 2014 р.

Проведене групування засвідчило вищу ефективність виробництва молока у господарствах з вищим рівнем його інтенсивності. Так у групі господарств із витратами на голову понад 16 тис. грн продуктивність корів виявилася на 93,1 % вищою порівняно із групою, де вони не перевищували 11 тис. грн. Крім цього визначено зростання, з деякими відхилення від лінійності, виробничої і повної собівартості 1 ц молока, а також прибутку на одну голову і рентабельності виробництва молока від першої до останньої групи. При цьому якщо для господарств перших двох груп був притаманний від’ємний фінансовий результат, то у трьох інших він був позитивним. Крім цього встановлено вищі значення показників, що характеризують концентрацію виробництва у молочному скотарстві, поголів’я корів і площі сільськогосподарських угідь, у господарствах з вищим рівнем його інтенсивності.

У свою чергу це дозволяє зробити припущення, що запорукою вищої ефективності виробництва молока у господарствах з питомими витратами понад 16 тис. грн на голову, порівняно з підприємствами де вони не перевищували 11 тис. грн, є вища концентрація виробництва у господарствах останньої групи, тоді як вища його інтенсивність є похідною від розмірів підприємства. Саме вони обумовлюють їх кращі фінансові можливості, що, у свою чергу, дозволяє їм застосувати індустріальну технологію. Ця технологія, зрозуміло, є значно більш капіталоемнішою, а ніж частково механізована, яку, входячи з їх

обмежених фінансових можливостей, були змушені застосовували господарства першої групи, але при цьому застосування індустріальної технології і дозволило господарствам останньої групи досягти вищої технологічної ефективності. Натомість вища економічна ефективність виробництва молока у них, на фоні досить високої собівартості одиниці виробленої продукції, обумовлювалася найвищою ціною реалізації ними молока переробним підприємствам, яку вони мали у наслідок ширшого впливу на ринок.

З метою підтвердження цього було проаналізовано вплив на ефективність рівня концентрації виробництва на функціонування молочної галузі у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах. Для цього, на підставі їх статистичної звітності за 2014 р., з використанням ковзного групування за середньорічним поголів'ям корів, було сформовані перехресні групи господарств з різним рівнем концентрації виробництва (табл. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**).

Результати групування підтверджують тісну взаємозалежність інтенсивності і концентрації виробництва у молочній галузі. Так якщо у першій групі господарств з поголів'ям до 500 голів виробничі витрати на одну голову становили 14,6 тис. грн, то у останній – до якої входили господарства із поголів'ям понад 600 корів – витрати на одну голову були майже у 1,5 раза вищими. При цьому краща організація виробництва та умови годівлі тварин, про яке свідчить на 62,0 % вищі витрати на корми у останній групі господарств порівняно із першою, обумовила на 41,4 % вищу молочну продуктивність корів у господарствах із чисельністю поголів'я понад 600 голів.

2. Вплив концентрації виробництва на ефективності функціонування молочної галузі у сільськогосподарських підприємствах Чернобайвського і Уманського районів Черкаської області у 2014 р.

Показники	Групи господарств за поголів'ям корів, гол.					Разом (у середньому)
	до 500	від 150 до 650	від 300 до 800	від 450 до 950	понад 600	
Кількість господарств у групі	17	14	10	8	9	28
В розрахунку на одне господарство середньорічне поголів'я корів, гол.	225	351	560	673	989	493
площа сільськогосподарських угідь, га	2 301	2 543	3 005	3 594	4 561	3 081

річний надій, т	1 106	1 979	3 662	4 456	6 879	3 115
питома вагу у сукупному виробництві молока по досліджуваних господарствах, %	1,3	2,3	4,2	5,1	7,9	X
Виробничі витрати на 1 корову, тис. грн	14,6	17,6	22,0	22,5	21,3	19,4
у т.ч. на витрати на корми	7,9	10,5	12,4	12,9	12,8	11,4
Питома вага у структурі витрат на виробництво молока, %						
прямих матеріальних витрат	70,2	75,4	72,1	71,5	74,8	74,1
витрат на корми	51,2	57,9	55,0	57,4	59,9	58,0
прямих витрат на оплату праці	17,9	15,0	15,7	16,4	14,7	15,1
амортизації необоротних активів	1,2	1,2	3,1	3,4	4,0	3,2
Середньорічний надій на одну корову, кг	4 917,3	5 633,3	6 541,3	6 621,7	6 955,3	6 323,4
Виробнича собівартість 1 ц молока, грн	297,5	311,7	336,4	339,9	306,2	306,9
Повна собівартість 1 ц молока, грн	325,7	324,5	346,7	354,0	344,0	340,7
Ціна реалізації 1 ц молока, грн	343,5	363,4	374,8	375,5	384,7	376,2
Прибуток (збиток) на 1 голову, грн	791,0	2 022,4	1 702,8	1 320,8	2 684,3	2 102,5

Джерело: власні розрахунки автора на основі форми статистичної звітності 50-сг по сільськогосподарських підприємствах Черкаської області за 2014 р.

Маючи вищу технологічну ефективність господарства з вищим рівнем концентрації виробництва також відзначалися і вищим рівнем ефективності економічної. Так якщо у групі господарств з чисельністю поголів'я до 500 корів прибуток на одну голову становив біля 800 грн, то у групі, що включала сільськогосподарські підприємства з поголів'ям понад 600 корів прибуток на корову виявився у 3,4 раза вищим. При цьому якщо у змінах рівнів виробничої та повної собівартості 1 ц молока між окремими групами чіткої лінійності не спостерігалось, що було обумовлено змінами у структурі витрат на виробництво молока у окремих господарствах у наслідок різної технології виробництва молока у них, то для ціни його реалізації спостерігалася чітка тенденція зростання від першої до останньої групи, що цілковито підтверджує зроблене вище припущення, про розширення впливу на ринок великотоварних сільськогосподарських підприємств. Про це, зокрема, свідчить зростання частки у сукупній реалізації молока, виробленого сільськогосподарськими підприємствами

досліджуваних районів, пересічних господарств окремих груп з 1,3 % для першої групи до 7,9 % для групи господарств з поголів'ям понад 600 корів.

З іншого боку акцентуючи увагу на зростанні витрат на годівлю тварин у господарствах з вищим рівнем концентрації увагу слід звернути увагу на зміни у технології виробництва, про які свідчать зміни величині та структури витрат на виробництво молока. Так якщо у господарствах із чисельністю поголів'я до 500 корів питома вага прямих витрат на оплату праці та амортизації у структурі собівартості 1 ц молока становили відповідно 17,9 та 1,2 %, то у господарствах з поголів'ям понад 600 корів питома вага першої статті виявилася нижчою на 3,2 %, а другої навпаки вищою на 2,8 %. З урахуванням підвищення рівня інтенсивності виробництва у великотоварних господарствах приріст величини амортизації у розрахунку на одну голову у господарствах із поголів'ям понад 600 корів порівняно з тими, де їх чисельність не перевищувала 500 голів, становив 676,8 грн, тоді як прямі витрати на оплату праці зросли лише на 517,7 грн/гол, що підтверджує тенденцію індустріалізацію технологічного укладу великотоварного виробництва молока.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження встановлено суттєвий вплив на ефективність функціонування молочної галузі у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області у 2014 рр. концентрації виробництва у них, яке супроводжувалося суттєвими організаційними змінами. Так, якщо у господарствах з поголів'ям до 500 корів переважно застосовувалася частково механізована технологія виробництва, із часткою витрат на оплату праці на рівні 17,9 %, то у господарствах з поголів'ям понад 600 голів використовувалася індустріальна технологія виробництва, при цьому частка витрат на оплату праці становила 14,7 %. Натомість частка амортизації у структурі витрат таких господарств досягала 4,0 % проти 1,2 % у господарствах із частково механізованою технологією виробництва.

Бібліографічний список: 1. Гуторов О.І. Економічні засади прибутковості виробництва молока в аграрних підприємствах: теоретико-прикладний аспект / О.І. Гуторов, Л.Ю. Кучер, А.В. Кучер. – Харків: Точка, 2013. – 490 с. 2. Лупенко Ю.О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – №7. – С. 5-21. 3. Шиян Н.І. Концентрація виробництва молока в системі чинників підвищення його ефективності / Н.І. Шиян // Економіка АПК. – 2013. – №11. – С. 38-43. 4. Микитюк В.М. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових

трансформацій / В.М. Микитюк. – Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет, 2012. – 508 с. 5. Месель-Веселяк В.Я. Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2008. – №3. – С. 13-20. 6. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 218 с. 7. Божидарнік Т.В. Розвиток молокопродуктового підкомплексу АПК в умовах глобалізації: теоретико-методологічні та прикладні аспекти / Т.В. Божидарнік. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 412 с. 8. Мазур Н.А. Молокопродуктовий комплекс Поділля в системі продовольчого забезпечення населення / Н.А. Мазур. – Кам'янець-Подільський: ПП Д.Г. Зволейко, 2012. – 216 с.

А.В. Мовчанюк. Влияние концентрации производства в молочном скотоводстве на эффективность производства молока сельскохозяйственными предприятиями. Исследовано влияние концентрации производства в молочном скотоводстве в сельскохозяйственных предприятиях Черкасской области на эффективность функционирования отрасли в них. Применен метод скользящего группировки, использование которого обусловлено ограниченным количеством объектов исследования. Установлено существенное влияние на эффективность функционирования молочной отрасли в сельскохозяйственных предприятиях Черкасской области в 2014 гг. роста концентрации производства в них, который сопровождался существенными организационными изменениями. Так, если в хозяйствах с поголовьем до 500 коров преимущественно применялась частично механизированная технология производства, то в хозяйствах с поголовьем свыше 600 голов использовалась индустриальная технология производства. Зато доля амортизации в структуре затрат крупнотоварных хозяйств оказалась выше, чем в мелких, что применяли частично механизированные технологии производства молока.

Ключевые слова: концентрация, молочное скотоводство, интенсификация, индустриальная технология, структура затрат

A.V. Movchanjuk The Influence of Production Concentration in Dairy Cattle-Breeding on the Effectiveness of Milk Production at Agricultural Enterprises. The crisis of domestic milk production stipulates the search of ways to revive the branch. The profitability raise of milk production must become the pledge of it. It conditions the significant progress in milk production technology, the raise of intensity and concentration in production. It demanded to research the influence concentration of production in dairy cattle-

breeding on the effectiveness of branch functioning in them. During the research work the method of sliding grouping was applied. The limited quantity of research objects stipulated the use. Production concentration raise in dairy branch of agricultural enterprises being accompanied by the essential organization changes was found to have a considerable influence on the effectiveness in dairy branch functioning at agricultural enterprises of Cherkassy region in 2014. So, when on the farms with head of livestock up to 500 cows a partially mechanized production technology was applied, on the farms with cattle stock more than 600 cows the industrial production technology was used. At the same time the amortization proportion in the expenditure structure on large commodity farms turned out to be higher than that on small ones which had applied some partially mechanized technologies of milk production. As a result of organization transformations at large commodity agricultural enterprises their technological and economical effectiveness of milk production increased. Comparison of cow productivities at enterprises with cattle stock up to 500 cow and more than 600 ones shows that the productivity of the latter ones turned out to be 41,4 % higher than that of the first ones. In addition to this the profit per one cattle head at the latter enterprises appeared to be 3,4 times higher than that of the first ones.

Key words: concentration, dairy cattle-breeding, intensification, industrial technology, expenditure structure.